

Подолати негаразди, розв'язати суперечності, об'єднати народ України у життєспроможну націю може патріотично налаштована еліта, яка здатна на самопожертву і безкорисливе служіння суспільним ідеалам.

Шумейко О.А.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОМІЧНОГО В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В історії європейської науки особливе місце посідає проблема комічного, яка вже протягом багатьох століть перебуває в полі зору науковців. Існують численні дослідження комічного, його сутності, типологічних виявів, проте цілісного опису комічного все ще немає, та, очевидно, і не може бути, оскільки труднощі всеохопного пояснення цього явища зумовлені, по-перше, універсальністю комічного, а по-друге, його надзвичайною динамічністю.

Одним із характерних свідчень постійного інтересу до проблеми комічного є присвячені цій проблемі праці останнього часу, в яких питання сутності та способи вираження смішного розглядаються у зв'язку із сучасними уявленнями про категорію дискурсу та особливостями наукового осмислення окремих виявів комічного в парадигмі новітніх філологічних уявлень.

В українській філології помітне місце теж посідають праці, присвячені аналізу прозових текстів. Свого часу М. Жулинський наголошував на важливості дослідження саме української прози, що настав час поміркувати нам над естетикою сміху, над сьогоднішніми функціями іронії, яка допомагає нам звільнитися від характерної для нас риторики, фальшивої багатозначності, акцентуючи увагу на питанні, про які тенденції сучасного літературного розвитку свідчать

ті розхитування класичних жанрових основ роману, на-
вальне засилля прози елементами іронії, сатири, гротеску.

Посилена увага дослідників саме до художніх текстів не є випадковою. Її можна пояснити різними причинами. Художня свідомість — це одна із форм, — хоч і виразно своєрідна, — існування суспільної свідомості людини як соціальної особистості. Через світ художніх образів, створений письменником, читач сприймає світ узагалі. Комічне в художньому дискурсі — поезії, прозі, драматургії — постає не тільки як естетичне освоєння світу, але й як вираження неUTILІтарних істин цього світу. Факти, які в художньому тексті зображуються крізь призму комічного, самі постають як носії комічного начала, експлікують систему ціннісних координат ментального світу людини, важливих не тільки для митця, але й широкого кола читачів. Вони відбивають певні інтенції суспільного життя і акумулюють, синтезують різні сторони комічного, чим і забезпечується їхня евристична значущість. “Ословлення” комічного відбиває певний спосіб концептуалізації (сприйняття, оцінки та організації) світу. Якщо розуміти комічне в його широкому категорійно-естетичному смислі, можна стверджувати, що мовна репрезентація комічного — це створення певної художньої картини світу, і саме така картина, будучи своєрідною матеріальною формою існування комічного, містить інформацію про особливості взаємодії мови й дійсності, людини й соціуму, про здатність читача декодувати художній текст.

Розгляд означеної проблеми зосереджується навколо питань, які можна поділити на дві групи. До першої групи належать ті, що стосуються вивчення мовних засобів і художніх прийомів творення комічного. Оскільки в мовленевій практиці для творення комічного використовуються мовностилістичні ресурси різних рівнів (фонетичного, лексичного, фразеологічного, синтаксичного, графічного,

сюжетно-композиційного), то їхнє вивчення спрямоване на виявлення типових засобів та визначення функціональних особливостей незалежно від характеру комічного.

До другої групи питань належать ті, що стосуються вивчення художньомовленнєвої практики, пов'язаної з різними типологічними виявами комічного — гумором, іронією, сатирою та сарказмом.

Дослідники з'ясовують питання, що стосуються мовного вираження комічного в різних жанрах — пародії, сатиричному романі, політичній ліриці:

- висвітлюють місце і функції мовних засобів;
- аналізують “конструювання” комічного в ідіостилях українських письменників;
- характеризують особливості використання мовних засобів, необхідних для досягнення комічного ефекту;
- розглядають мовні прийоми й засоби у зв'язку з особливостями реалізації в художніх текстах різних видів комічного, особливо іронії;
- розробляють класифікації мовних засобів комічного.

Незважаючи на те, що сьогодні у вітчизняному мовознавстві є численні дослідження, спрямовані на розв'язання лінгвістичних питань комічного на матеріалі мови художньої літератури, поза увагою залишається українська поезія ХХ століття, зокрема його другої половини. Між тим, монографічний опис комічного в українській ліриці другої половини ХХ століття міг би продовжити вітчизняні традиції вивчення комічного в поезії ХІХ століття і сприяти виробленню цілісних уявлень про комічне як лінгвокультурний феномен у його конкретному художньому вияві та культурно-історичній зумовленості.

Звернення до монографічного опису особливостей вияву комічного в українській поезії другої половини ХХ сторіччя зумовлено насамперед тим, що у творах означеного періоду

виразно заявляє про себе комічний струмінь. Ідеться головним чином про такі різновиди комічного, як іронія та сарказм, меншою мірою гумор. Вони посідають помітне місце в “некомічних” жанрах української поезії цього періоду, зокрема, — громадянській, філософській, інтимній ліриці. Це зумовлено тим, що лірика пов’язана з художньо-естетичним вираженням роздумів над сенсом буття, пошуками гармонії у світі, зверненням до вічних тем — добра і зла, правди і неправди, вірності і зради, тобто до основних буттєвих опозицій, глибинне осмислення яких тією чи іншою мірою, але обов’язково передбачає пошук істини, життєво-світоглядних сенсів, уміння побачити за формою справжній зміст.

Дослідження такого плану, здійснюється на матеріалі поезії зазначеного періоду в усій її цілісності, світоглядних основах, дозволить виявити як розвиток певних образів, тем і мотивів у їхньому “сміховому” семантичному наповненні, так і способи посилення виразності, мовні принципи побудови комічного.

Проблему мовного вираження комічного слід розглядати в такому лінгвістичному аспекті, який не обмежується “голим емпіризмом”, а досліджує відповідне явище з урахуванням головної аксіологічної й онтологічної властивості сміху, адже сміх має глибоке світоглядне значення, це одна із суттєвих форм правди про світ у цілому, про історію, про людину; це особлива універсальна точка зору на світ: вона бачить світ по-іншому, але не менш (якщо не більш) суттєво, ніж серйозність; тому сміх такий же припустимий у великій літературі (причому такій, що підіймає серйозні проблеми), як і серйозність; якісь надзвичайно значущі сторони світу доступні тільки сміхові. Дотримання цієї настанови під час мовознавчого розгляду проблеми комічного означає, що в центрі уваги дослідника повинна перебувати

онтологія сміху в усій повноті своїх формально-змістових виявів, конкретній культурно-історичній зумовленості. Дослідник, виявляючи її релевантні ознаки, за формами й засобами творення комічного бачить і саму мовну “техніку”, і певні стилєві тенденції, і типи свідомості та їхнє вираження в поліфонії мовленнєвих єдностей.

Залучення до розгляду творчого доробку таких майстрів поетичного слова, як Б. Олійник, В. Стус, М. Руденко, І. Драч, Л. Костенко, М. Вінграновський, Т. Мельничук, Ю. Андрухович, О. Забужко, І. Калинець та багатьох інших, безперечно, дає можливість глибше зрозуміти розвиток художнього вираження комічного не тільки як продовження, еволюцію, але й як заперечення, відштовхування. Отже, вивчення комічного в українській поезії означеного періоду надзвичайно важливе як для розуміння ідейно-художніх пошуків української літератури, так і для визначення тенденцій та напрямків розвитку поетичної мови, її художньо-зображальних засобів, особливостей окремих ідіостилів.

Лозовой В. О., Єрахторіна О. М.

ЛЮДИНОЗНАВСТВО ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Українське суспільство, що переживає період переходу до суспільства сталого розвитку, характеризується кризою цінностей, і в умовах свободи вибору індивід може за орієнтир обрати і вищі, і хибні цінності, може вдосконалювати себе в інтересах суспільства чи переслідувати егоїстичні, асоціальні цілі. Крім того, процес становлення української держави неможливий поза європейською цивілізацією. Разом з тим входження до її соціального, політичного і культурного простору можливе лише за умови вирішення гуманітарних

Харківська обласна державна адміністрація
Харківська міська рада
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Благодійний фонд на честь сім'ї Алчевських
Національна спілка композиторів України
Національна Всеукраїнська музична спілка

С. РАХМАНІНОВ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

С. Рахманінов:
на зламі століть
Випуск 13
Книга II

Харків
2016

УДК 17.023.36
ББК 71 (4Укр)
С 11

Рекомендовано до друку рішенням правління
«Благодійного фонду на честь сім'ї Алчевських»
від 28.03.2016. Протокол № 10

Рекомендовано до друку рішенням засідання
кафедри культурології Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
від 25.03.2016. Протокол № 8

*Щира подяка шановній Коваленко Аллі Арестовні та Шрамко Юрію Меркур'євичу
за допомогу у виданні цієї книги*

Редакційна колегія:

Лотовой В. О. – (голова) доктор філософських наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Трубнікова Л. М. – (заступник голови) кандидат мистецтвознавства, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ханнанов І.Д. – професор теорії музики консерваторії Пібоді університету Джона Хопкінса (Балтимор, Меріленд).

Борисова В. І. – кандидат юридичних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент Національної Академії правових наук України.

Бурова О. К. – доктор філософських наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Кузнцова О. Ю. – доктор педагогічних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Роценко-Авер'янова О. Г. – доктор мистецтвознавства, професор, проректор з науково-педагогічної та творчо-видавничої роботи Харківської державної академії культури

Сімонок В. П. – доктор філологічних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Спасибо-Фатсєва І. В. – доктор юридичних наук, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шило О. В. – доктор мистецтвознавства, професор кафедри образотворчого та декоративного мистецтва Харківського національного університету будівництва та архітектури.

Рецензенти:

Очеретовська Н. Л. – доктор мистецтвознавства, кандидат філософських наук, професор Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Медушевський В. В. – доктор мистецтвознавства, професор Московської державної консерваторії імені П. І. Чайковського, заслужений діяч мистецтв Росії.

Відповідальний редактор-укладач: *Трубнікова Л. М.* – кандидат мистецтвознавства, професор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Родина Алчевських та її внесок в розвиток української культури. С. Рахманінов та культура України (С. Рахманінов: на зламі століть) Вип. 13: Наукові статті учасників XIV Міжнародного науково-теоретичного симпозиуму «С. Рахманінов та культура України (С. Рахманінов: на зламі століть). Родина Алчевських та її внесок в розвиток української культури.» Під ред. кандидата мистецтвознавства, професора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Л. М. Трубнікової. – Харків: ФОН Носач, В. А., 2016. – 272 с. ISBN 978-966-372-639-7.

В збірці надруковані наукові статті учасників XIV Міжнародного науково-теоретичного симпозиуму «С. Рахманінов та культура України (С. Рахманінов: на зламі століть). Родина Алчевських та її внесок в розвиток української культури», який було проведено в рамках XVIII Міжнародного фестивалю «С. Рахманінов та українська культура» (2016) кафедрою культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Благодійним фондом на честь сім'ї Алчевських, Національною спілкою композиторів України, Національною Всеукраїнською музичною спілкою, в співробітництві з Веселинім Рахманіновським товариством.

Призначається мистецтвознавцям, юристам, культурологам, філософам, філологам, соціологам та широкою колу читачів.

ISBN 978-966-372-639-7.

© Авторів статей. 2016

ЗМІСТ

I ЧАСТИНА 3

<i>Трубінова Л.М.</i>	
Родина Алчевських — сузір'я талантів.....	4
<i>Пивоваров В.М.</i>	
Поетичний світ Христі Алчевської.....	14
<i>Сердюк О. В.</i>	
«Что читать народу?»: до питання про суспільно-педагогічну діяльність Х.Д. Алчевської.	24
<i>Рощенко (Аверьянова) Е.Г.</i>	
«Секреты Ее молодости», «Сраженье Муз» и «Театр имени Т.Я. Веске»: три портрета Учителя вокала в жанре и форме Reminiscences (12 лет спустя...)	31
<i>Кучер Л.И.</i>	
Т.Я. Веске в воспоминаниях	43
<i>Можаев Ф.Н.</i>	
Творческая биография пунктиром.....	50

II ЧАСТИНА 58

<i>Стаття Н.</i>	
Сергій Рахманінов — forever!	59
<i>Трубінова Л.М.</i>	
Прес-реліз Вісімнадцятого Рахманіновського.....	64
<i>Семененко Н.</i>	
Музична меморіалізація Бабиного Яру.....	71
<i>Ханнанов И.Д.</i>	
Гармония и голосоведение, ожидание, тяготение и разшерение	91
<i>Ермаков А.И.</i>	
Родословная Сатиных.....	113
<i>Сердюк А. В.</i>	
Иосиф Рубинштейн и Рихард Вагнер	121

<i>Костина Л.М.</i>	
Духовная связь поколений.	142
<i>Шило А.В.</i>	
Тема театра в творчестве С. А. Сорина (1939—1953)...	148

III ЧАСТИНА

175

<i>Лозовой В.О.</i>	
Особливості української культури.....	176
<i>Шумейко О.А.</i>	
Теоретичні аспекти комічного в художній літературі.	179
<i>Лозовой В. О., Єрахторіна О. М.</i>	
Людинознавство як важлива складова соціогуманітарної підготовки сучасного фахівця	183
<i>Червякова О.Б.</i>	
Культура інформаційних відносин як складник інформаційної безпеки особи.....	193
<i>Селиванова И. А.</i>	
Некоторые проблемы правового регулирования государственной собственности в Украине	204
<i>Лисенко О. А.</i>	
Лексичне багатство мови юриста.....	213
<i>Ценко М.Б.</i>	
Особливості ділового спілкування юристів.....	226
<i>Сідак Л.М.</i>	
Саморозвиток національної еліти в умовах сучасної духовної кризи суспільства	239
<i>Меліхова Ю.А.</i>	
Спрямованість світогляду, соціально-психологічних настанов діяльності судді	249
<i>Денисенко О.Й.</i>	
Творчість Володимира Носаня.....	259
Відомості про авторів	268

Наукове видання

**С. РАХМАНІНОВ
ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ**

С. Рахманінов: на зламі століть

До 25-річчя Незалежності України

Випуск 13

Книга II

Редактор — Трубнікова Л.М.

Коректор — Івашковський Д.В.

Технічний редактор — Онишко Є., Кравець Г.

Художнє оформлення — Носань В.А.

Підписано до друку 30.11.16. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Гарнітура Minion Pro. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 17. Наклад 300 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1002 від 31.07.2002 р.

ТОВ «Майдан»
61002, Харків, вул. Чернишевська, 59.
Тел.: (057) 700-37-30
E-mail: maydan.stozhuk@gmail.com